

С. М. Прохорова

*Житомирський державний університет імені Івана Франка
Науковий керівник: канд. філол. наук, доцент С. Ф. Соколовська*

**Індивідуальний лексикон персонажа (на матеріалі п'єси
Б. Брехта "Життя Галілея")**

Найбільш яскраво особистість автора проявляється на вербально-семантичному рівні мови, який втілений в лексиконі персонажа художнього твору. Мовна сфера персонажа включає в себе тексти, які створені автором твору, і які репрезентують його картину світу, його точку зору на зображувальну дійсність. Персонаж являє собою сукупність мовних засобів, які виявляються в процесі аналізу мови художнього тексту [2: 102]. Поняття індивідуального лексикону персонажу включає в себе словник мовних одиниць, які використовує персонаж, а також їх частотність та лексико-семантичні відносини.

При аналізі мови художнього тексту важливо виділити ключові слова індивідуального лексикону персонажу. При цьому не варто орієнтуватися лише на частотність вживання лексичних одиниць (наприклад, сполучники, прийменники мають високу частотність вживання проте вони не можуть виступати ключовими словами) [3: 104]. Статус ключового слова може бути присвоєний лише тій лексичній одиниці, яка має концептуальне значення. Поняття концептуального значення слова включає в себе, з одного боку, семантичне значення, тобто місце, яке займає слово в системі лексичних знань індивіда, а з іншого боку – конотативне, яке несе додаткові емоційно-оцінювальні і смислові асоціації. Важливим є також виявлення певних зв'язків між окремими лексичними одиницями, що дозволяє повною мірою описати індивідуальний лексикон персонажу [3: 105].

Наше дослідження базується на матеріалі п'єси Б. Брехта "Життя Галілея", яка була створена у середині ХХ ст. (1939 р.,

1946 р. – дві редакції твору), у час найтрагічніших соціально-історичних перетворень. Основні проблеми, що турбували Брехта на той час, це, перш за все, громадська боротьба, питання морального вибору особистості, рушійні сили соціального розвитку.

Головним героєм п'єси є Галілео Галілей – видатний італійський фізик, механік, астроном, філософ і математик, який мав величезний вплив на науку свого часу. Особливості характеру персонажа проявляються у його лексиці. Мовлення Галілея є образним, символічним: *Aber jetzt fahren wir heraus, Andrea, in großer Fahrt* [4: 10]. *Die Städte sind eng, und so sind die Köpfe* [4: 10]. Галілей прагне дослідити правду і зробити її загальнодоступною для всіх, незалежно від соціального статусу: *Die Wahrheit ist das Kind der Zeit, nicht der Autorität* [4: 16]. Галілей переконаний, що людина може пожертвувати всім, аби лише осягнути істину: *Ich denke manchmal: ich ließe mich zehn Klafter unter der Erde in einen Kerker einsperren, zu dem kein Licht mehr dringt, wenn ich dafür erführe, was das ist: Licht* [4: 81]. Світло – це символ пізнання, прозріння, істини, яку повинна осягнути людина незважаючи ні на що.

Дуже часто в своєму мовленні Галілей використовує такі ключові лексичні одиниці як "das Schiff", "die Küste", "die Milch": *Ich denke gerne, dass es mit den Schiffen anfang. Seit Menschengedenken waren sie nur an den Küsten entlang gekrochen, aber plötzlich verließen sie die Küsten und liefen aus über alle Meere* [4: 11]. *Unsere Schiffe fahren weit hinaus, unsere Gestirne bewegen sich weit im Raum herum, selbst im Schachspiel die Türme gehen neuerdings weit über alle Felder* [4: 16]. *Stell die Milch auf den Tisch, aber klapp kein Buch zu* [4: 12]. *Die Monde des Jupiter verbilligen nicht die Milch* [4: 34]. Корабель постає як символ пошуку, дослідження, руху, розширення власного кругозору. Для Галілея цей образ є важливим, оскільки він жив у час великих географічних відкриттів, коли саме за допомогою морських подорожей людина відкривала новий світ. Берег уособлює обмеження, певні рамки, в яких знаходиться людство. Напротивагу попереднім символам, молоко уособлює матеріальні цінності, про які людина також повинна пам'ятати, щоб мати змогу задовольнити свої духовні потреби.

Перед персонажем виступає проблема відповідальності вченого та науки перед людством: *Wofür arbeitet ihr? Ich halte*

dafür, dass das einzige Ziel der Wissenschaft darin besteht, die Mühseligkeit der menschlichen Existenz zu erleichtern. Wenn Wissenschaftler, eingeschüchtert durch selbstsüchtige Machthaber, sich damit begnügen, Wissen um des Wissens willen aufzuhäufen, kann die Wissenschaft zum Krüppel gemacht werden, und eure neuen Maschinen mögen nur neue Drangsale bedeuten [4: 126]. В цьому випадку Брехт наголошує на тому, що головне завдання науки – це полегшити життя. Якщо ж наука починає йти своїм власним шляхом, то це неодмінно призведе до жахливих наслідків.

Отже, індивідуальний лексикон персонажу є ключовим при аналізі мови художнього твору. Він дозволяє виділити концептуальні лексичні одиниці мовлення персонажу, а також лексико-семантичні відносини між ними, що дозволяє розкрити індивідуальну картину світу особистості автора, його ставлення до зображувальної дійсності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Белянин В. П. Психолінгвістические аспекты художественного текста. – М.: Изд-во Моск. ин-та, 1988. – 121 с.
2. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. – М.: КомКнига, 2006. – 264 с.
3. Чурилина Л. Н. "Слово персонажа" и "слово автора" к проблеме соотношения / Л. Н. Чурилина // Вестник ОГУ. – 2002. – № 6. – С. 102-105.
4. Brecht. B. Leben des Galilei. – Berlin: Suhrkamp Verlag, 1998 – S. 191.